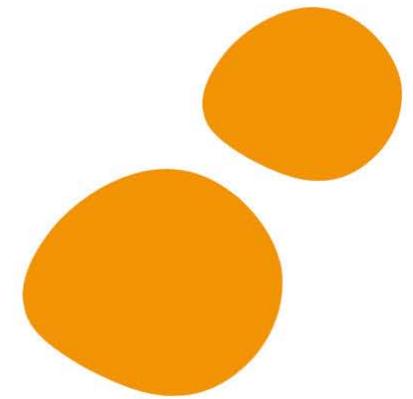

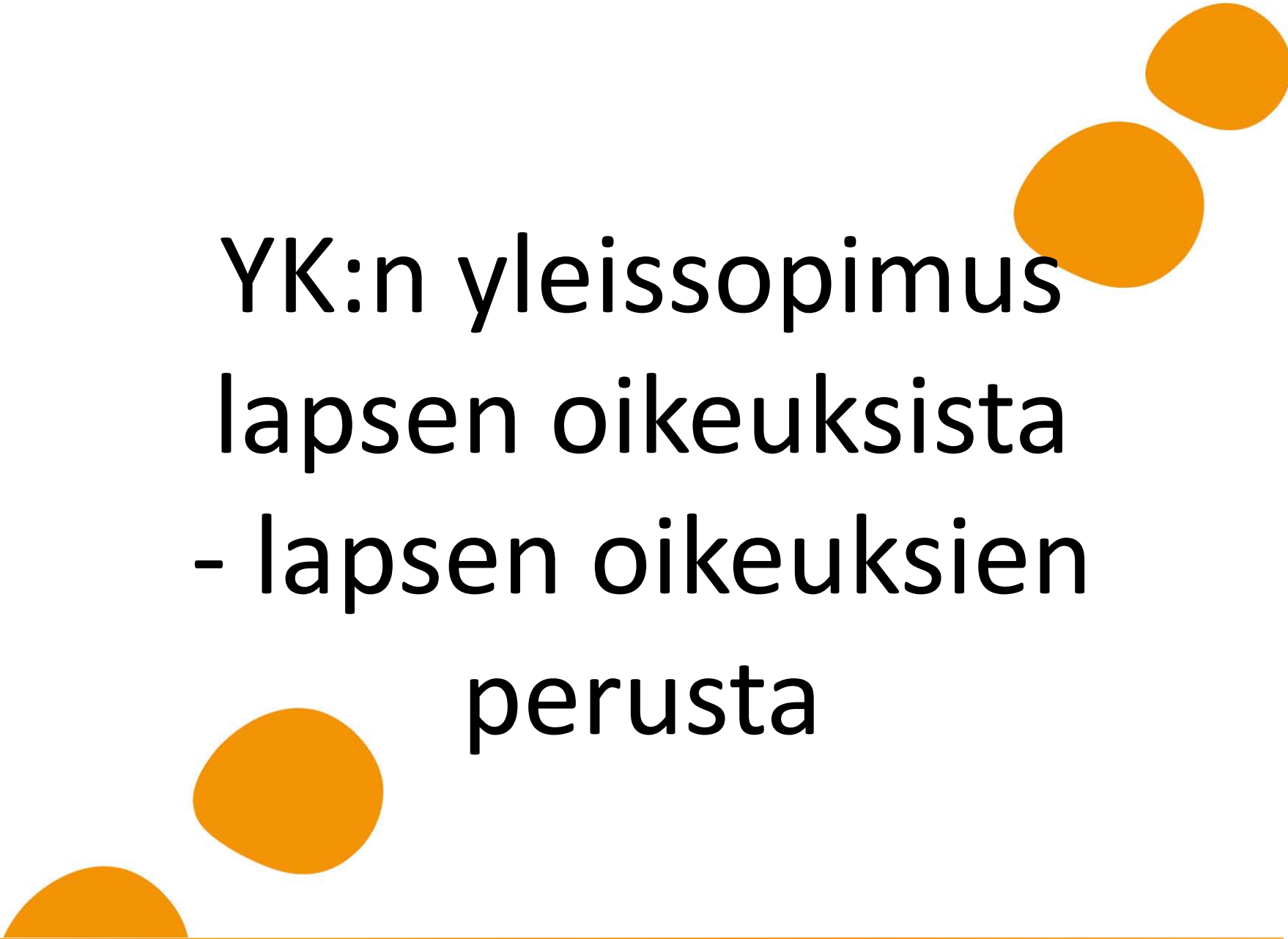
Avoin hallinto
Lapsen oikeuksien
iltapäivä
16.11.2015

Johdatus lapsen oikeuksien sopimukseen

Merike Helander
Lapsiasiavaltuutetun toimisto

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista - lapsen oikeuksien perusta

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista (SopS 59 ja 60/1991)

Erityinen lapsia koskeva kansainvälinen ihmisoikeussopimus.

1 artikla

”Tässä yleissopimuksessa lapsella tarkoitetaan **jokaista alle 18-vuotiasta henkilöä**, ellei lapseen soveltuvien lakien mukaan täysi-ikäisyyttä saavuteta aikaisemmin”

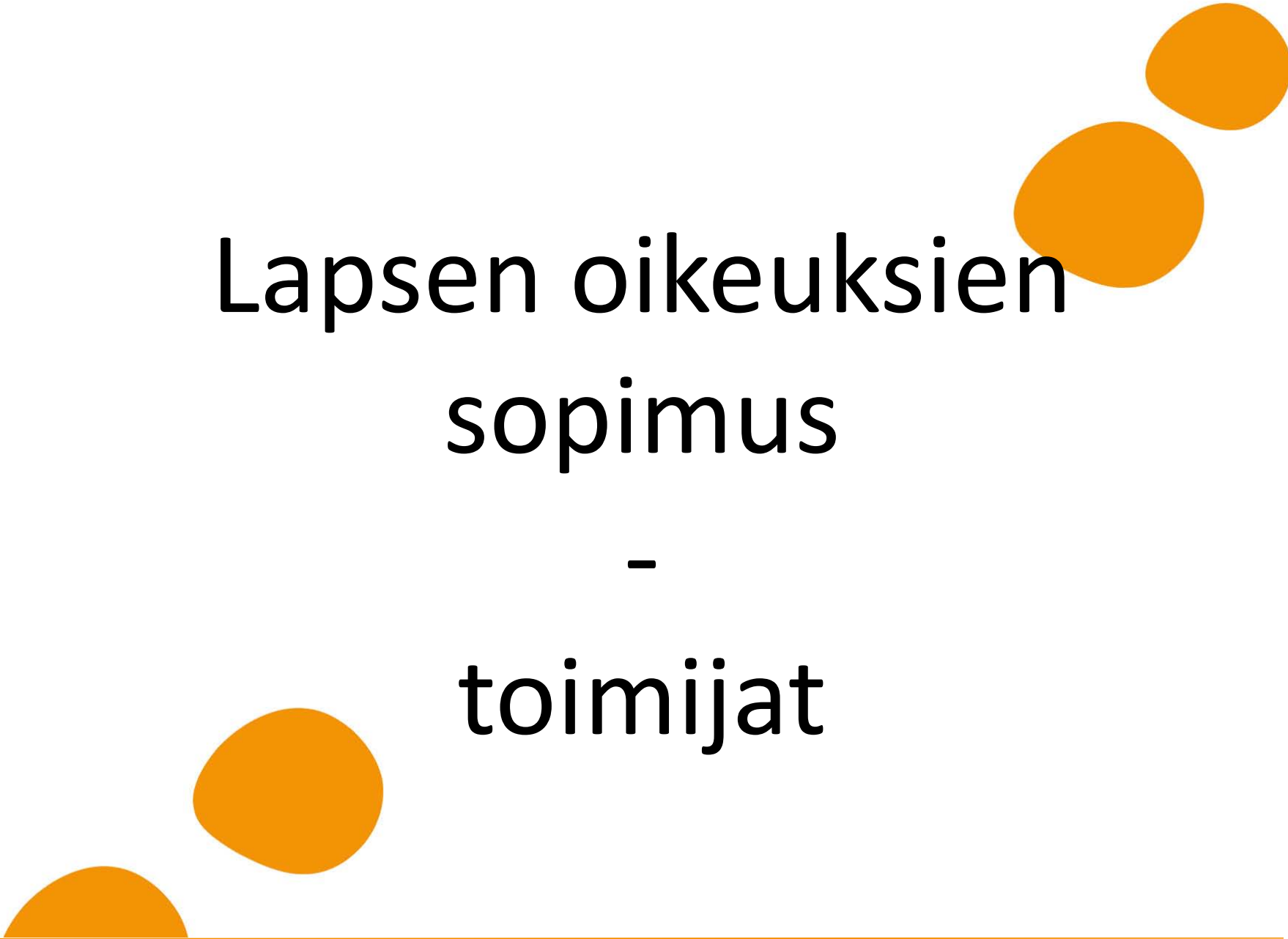
YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista

- Yleissopimus hyväksytty YK:n 44. yleiskokouksessa New Yorkissa 20.11.1989
- Ratifioitu kaikkialla maailmassa, lukuun ottamatta Yhdysvaltoja
- Suomessa voimaan 20.7.1991
 - Laki lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä 31.5.1991 (SopS 59/1991)
 - Asetus lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain voimaantulosta 16.8.1991 (SopS 60/1991)

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista

3 valinnaista pöytäkirjaa

- lasten osallistumisesta aseellisiin selkkauksiin (SopS 31/2002)
- lasten myynnistä, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta (SopS 41/2012)
- valitusmenettelystä (voimaan 12.2.2016, HE 285/2014 vp)

Lapsen oikeuksien sopimus - toimijat

YK:n lapsen oikeuksien komitea

- Valvoo lapsen oikeuksien yleissopimuksen toteutumista ja ohjaa sen täytäntöönpanoa sopimusvaltiossa
 - päätelmät sopimusvaltioille määräaikaisraportoinnin perusteella
 - jatkossa myös valitusmekanismin avulla
 - yleiskommentit, jotka käsittelevät yksittäisiä artikloja tai tiettyä teemaa

Kansalliset toimijat

- Lapsiasiavaltuutettu

Laki lapsiasiavaltuutetusta 1221/2004

- yhteistyössä muiden viranomaisten sekä toimialansa järjestöjen ja vastaavien muiden toimijoiden kanssa edistää lapsen edun ja oikeuksien toteutumista.
 - arvio ja seuraa
 - edistää ja kehittää
 - verkostoi ja viestii
- edistää YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen toteutumista

Kansalliset toimijat

- Eduskunnan oikeusasiamies
 - Eduskunnan toivomuksesta lapsen oikeudet olleet yksi painopistealueista vuodesta 1998 alkaen
 - laillisuusvalvonnassa lapsen oikeudet huomioon arvioitaessa kaikkea viranomaistoimintaa, jonka vaikutukset kohdistuvat lapsiin
 - kantelut, tutkinta omasta aloitteesta, tarkastukset

Kansalliset toimijat

- Oikeuskansleri
 - valvoo viranomaisia käsittelemällä niitä koskevia kirjallisia kanteluita
 - kantelut, tutkinta omasta aloitteesta, tarkastukset
- Tuomioistuinlaitos
 - sopimuksen soveltaminen ratkaisuisissa ja oikeudenkäyntimenettelyissä
- Virkamiehet; ministeriöt, aluehallintovirastot, kunnat
 - sopimuksen soveltaminen; politiikat, strategiat, päätökset, lainvalmistelu, käytännöt, menettelyt jne

Kansalliset toimijat

- yksityiset laitokset, srk:t
- ihmisoikeustoimijat
 - Ihmisoikeuskeskus, erityisvaltuutetut, valtioneuvoston perus- ja ihmisoikeusyhteyshenkilöiden verkosto jne
- lapsi- ja muut kansalaisjärjestöt oman toimialansa mukaisesti
 - Ihmisoikeusliitto
 - Suomen Unicef, Lastensuojelun keskusliitto, Mannerheimin lastensuojeluliitto, Pelastakaa Lapset ry jne.
 - Vanhempainliitto, Sateenkaariperheet, Adoptioperheet jne.

Lapsen oikeuksien sopimuksen sisältö

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista

Yleissopimus turvaa

sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia

kansalaisyhteisöoikeuksia ja poliittisia oikeuksia

taloudellisia oikeuksia

Yleissopimuksen tavoitteena

perusoikeuksien eli terveyden, koulutuksen, tasa-arvon ja turvan takaaminen kaikille lapsille →

poistetaan lapsiin kohdistuva huono kohtelu ja epäoikeudenmukaisuudet

Lapsen oikeuksien sopimuksen sisältö

- Sopimuksessa 54 artiklaa, joista
 - 1-40 koskevat lasten oikeuksia ja
 - 41-54 liittyvät pääasiassa sopimuksen täytäntöönpanoon ja valvontaan
- sisältö voidaan tiivistää kolmeen teemaan (PPP):
 1. oikeus erityiseen suojeluun ja hoivaan (**protection**)
 2. oikeus riittävään osuuteen yhteiskunnan voimavaroista (**provision**)
 3. oikeus osallistua ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti itseään koskevaan päätöksentekoon (**participation**)

Lapsen oikeuksien sopimuksen sisältö

Yleisperiaatteet

- Syrjimättömyys (2 art)
 - Kaikilla lapsilla on oltava todellisuudessa yhtäläiset mahdollisuudet nauttia sopimuksen mukaisista oikeuksista. CRC/GC/C/14 kohta 41
- Lapsen edun ensisijaisuus (3(1) art)
 - ”Lapsen etu muodostuu kaikista [sopimuksessa] määritellyistä oikeuksista eikä mitään oikeutta voida vaarantaa tulkitsemalla lapsen etua kielteisesti” . CRC/GC/C/14 kohta 4
 - ”Aikuisen arvio lapsen edusta ei voi ohittaa velvollisuutta kunnioittaa kaikkia yleissopimuksen mukaisia lapsen oikeuksia” CRC/GC/C/13, kohta 61
 - ”Valtioiden on otettava käyttöön muodollisia menettelyjä lapsen edun arviointia ja määrittämistä varten lapsiin vaikuttavissa päätöksissä” CRC/GC/C/14 kohta 87

Lapsen oikeuksien sopimuksen sisältö

Yleisperiaatteet (jatkuu)

- Oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen (6 art)
 - ”Komitea odottaa valtioiden tulkitsevan ”kehityksen” sen laajimmassa merkityksessä kokonaisvaltaiseksi käsitteeksi, johon sisältyy lapsen ruumiillinen, henkinen, hengellinen, moraalinen, psykologinen ja sosiaalinen kehitys.” CRC/GC/2003/5, kohta 12.
- Lapsen oikeus tulla kuulluksi (12 art)
 - oikeus ilmaista näkemyksensä lasta koskevissa asioissa
 - oikeus saada näkemyksensä huomioon otetuksi iän ja kehitystason mukaisesti
 - ”Periaate korostaa lapsen roolia aktiivisena toimijana oikeuksiensa edistämässä, suojelussa ja valvonnassa. Se koskee yhtäläisesti kaikkia toimenpiteitä, joihin valtiot ryhtyvät yleissopimuksen täytäntöönpanemiseksi.” CRC/GC/2003/5, kohta 12.

Kansalaisoikeuksia

- Oikeus syntymärekisteröintiin, nimeen, kansalaisuuteen ja mikäli mahdollista, tuntea vanhempansa ja olla heidän hoidettavanaan (7 art)
- Oikeus säilyttää henkilöllisyytensä, kansalaisuutensa, nimensä ja sukulaissuhteensa (8 art)
- Oikeus yksityisyyteen ja perhe-elämään (16 art)

Lapsen tulisi persoonallisuutensa täysipainoisen ja sopusointuisen kehityksen vuoksi kasvaa perheessä onnellisuuden ja ymmärtämyksen ilmapiirissä.

Yleissopimuksen johdanto

TSS-oikeuksia

Lapsen suojelu ja huolenpito, suhde vanhempiin

- Sopimusvaltiot takaavat lapselle oikeuden hyvinvoinnilleen välttämättömään suojeluun ja huolenpitoon, ottaen huomioon hänen laillisten huoltajien oikeudet ja velvollisuudet (3(2) art)

”Ilmaisu ”suojelu ja huolenpito” on ymmärrettävä laajassa merkityksessä, sillä sen tavoitetta ei ole rajattu tai ilmaistu kieltojen kautta, vaan sen tavoite liittyy pikemminkin kokonaisvaltaiseen ihanteeseen taata lapsen ”hyvinvointi ” ja kehittyminen. Lasten hyvinvointi kattaa laajassa merkityksessä heidän materiaaliset, fyysiset, koulutukselliset ja emotionaaliset tarpeensa sekä kiintymyksen ja turvallisuuden tarpeen.”
CRC/CGC/14, kohta 71.

TSS-oikeuksia

Lapsen suojelu ja huolenpito, suhde vanhempiin

- Vanhempien tai muun laillisen huoltajan **ensisijainen vastuu**
 - oikeus, vastuu ja velvollisuus ohjata ja neuvoa lasta **oikeuksiensa käyttämiseksi** (5 art) sekä
 - vastuu lapsen **kasvusta ja kehityksestä** (18 art)
 - valtion velvollisuus tukea vanhempia kasvatustehtävässä, tarjota lastenhoitopalvelut työssäkäyvien vanhempien lapsille sekä huolehtia lastensuojelupalveluista ja niiden kehittämisestä
- oikeus elää vanhempiensa kanssa, paitsi kun erottaminen on lapsen edun mukaista (9 art)
 - henkilökohtaisten suhteiden säilyttäminen vanhempiin, jollei ole lapsen edun vastaista

TSS-oikeuksia

Lapsen suojelu ja huolenpito, suhde vanhempiin

- oikeus erityiseen tukeen ja suojeluun, jos lapsi ei voi elää perheensä kanssa (20 art)
- oikeus kodin ulkopuolella sijoitettuna ollessaan hoidon ja sijoituksen olosuhteiden ajoittaiseen tarkistamiseen (25 art)
- oikeus adoptioon, jos se on lapsen kannalta paras vaihtoehto (21 art)

”Koska vanhemmista erottamisella on tuntevia vaikutuksia lapseen, tällaisen erottamisen pitäisi olla ainoastaan viimesijainen vaihtoehto silloin, kun lapsi on vaarassa kokea välitöntä vahinkoa tai se muutoin on välttämätöntä --- Taloudelliset syyt eivät kelpaa perusteluiksi lapsen erottamiselle vanhemmista.” CRC/C/GC/14, kohta 61.

TSS-oikeuksia

Sosiaaliturva, terveys ja koulutus

- Oikeus riittävään elintasoon (27 art)
- Oikeus sosiaaliturvaan (26 art)
- Oikeus parhaaseen mahdolliseen terveydentilaan (24 art)
”Kattava oikeus, johon ei sisälly pelkästään sairauksien ehkäisy, terveyden edistäminen ja sairauksien parantaminen sekä kuntouttavat ja palliatiiviset palvelut vaan myös lapsen oikeus kasvaa ja kehittyä täysimääräisesti omien mahdollisuuksien mukaan ja asua olosuhteissa, joissa hän voi saavuttaa parhaan mahdollisen terveydentilan.” CRC/C/GC/15, kohta 2.
- Oikeus opetukseen (28 art),
- Koulutuksen on kehitettävä lapsen kykyjä, ihmisoikeuksia sekä oman ja muiden kulttuurien kunnioittamista ja suvaitsevaisuutta (29 art)

TSS-oikeuksia/KP-oikeuksia

Lapsen suojeleminen väkivallalta ja hyväksikäytöltä

- Oikeus suojelemaan kaikenlaiselta väkivallalta, välinpitämättömältä kohtelulta ja hyväksikäytöltä (19 art)
- Oikeus suojelemaan kaikenlaiselta seksuaaliselta hyväksikäytöltä (34 art)
2. lisäpöytäkirja
- Oikeus suojelemaan kaikelta hyväksikäytöltä (36 art)
- Oikeus tulla suojelemaan lapsikaupalta (35 art) 2. lisäpöytäkirja
- Oikeus suojelemaan taloudelliselta hyväksikäytöltä ja opintoja tai terveyttä vahingoittavalta työnteolta (32 art)
- Oikeus suojelemaan huumeainekäytöltä (33 art)

Yleiskommentit: [CRC/C/GC/8](#)

(oikeus suojelemaan kuritusväkivallalta ja muilta rankaisumuodoilta)

[CRC/C/GC/13](#)

(oikeus olla joutumatta väkivallan kohteeksi)

TSS-oikeuksia/KP-oikeuksia

- Lasta ei saa kiduttaa tai tuomita kuolemaan, ei rangaista julmalla tai halventavalla tavalla. Vangitseminen tulee olla viimesijainen keino. (37 art)
- Oikeus tulla kohdelluksi ihmisarvoa kunnioittaen ja ikä huomioon ottaen silloinkin kun lapsi on rikkonut lakia tai häntä siitä epäillään (40 art)

Yleiskommentti nro 10 Children's rights in juvenile justice [CRC/C/GC/10](#)

- Oikeus suojeluun aseellisilta selkkauksilta ja armeijaan väreykseltä (38 art)
[1. lisäpöytäkirja](#)
- Oikeus toipumiseen ja sopeutumiseen yhteiskuntaan, jos lapsi on joutunut väärinkäytösten uhriksi (39 art)

Erityisryhmät

- Vammaisten lasten oikeudet (23 art)
 - Täysipainoinen ja hyvä elämä
 - Erikoishoito
 - Erityistarpeisen tunnistaminen ja avun antaminen

”Lapsen etu on erityisen keskeinen näkökohta erilaisten instituutioiden ja muiden vammaisille lapsille palveluja tuottavien tahojen toiminnassa, sillä niiden odotetaan noudattavan kaikkia asiaankuuluvia normeja ja säännöksiä. Lisäksi niissä pitäisi olla etusijalla lasten turvallisuus, suojelu ja huolenpito, ja tämän näkökohdan tulisi olla kaikkia muita tärkeämpi kaikissa olosuhteissa, kuten esimerkiksi määrärahoja myönnettäessä.” CRC/C/GC/9, kohta 30.

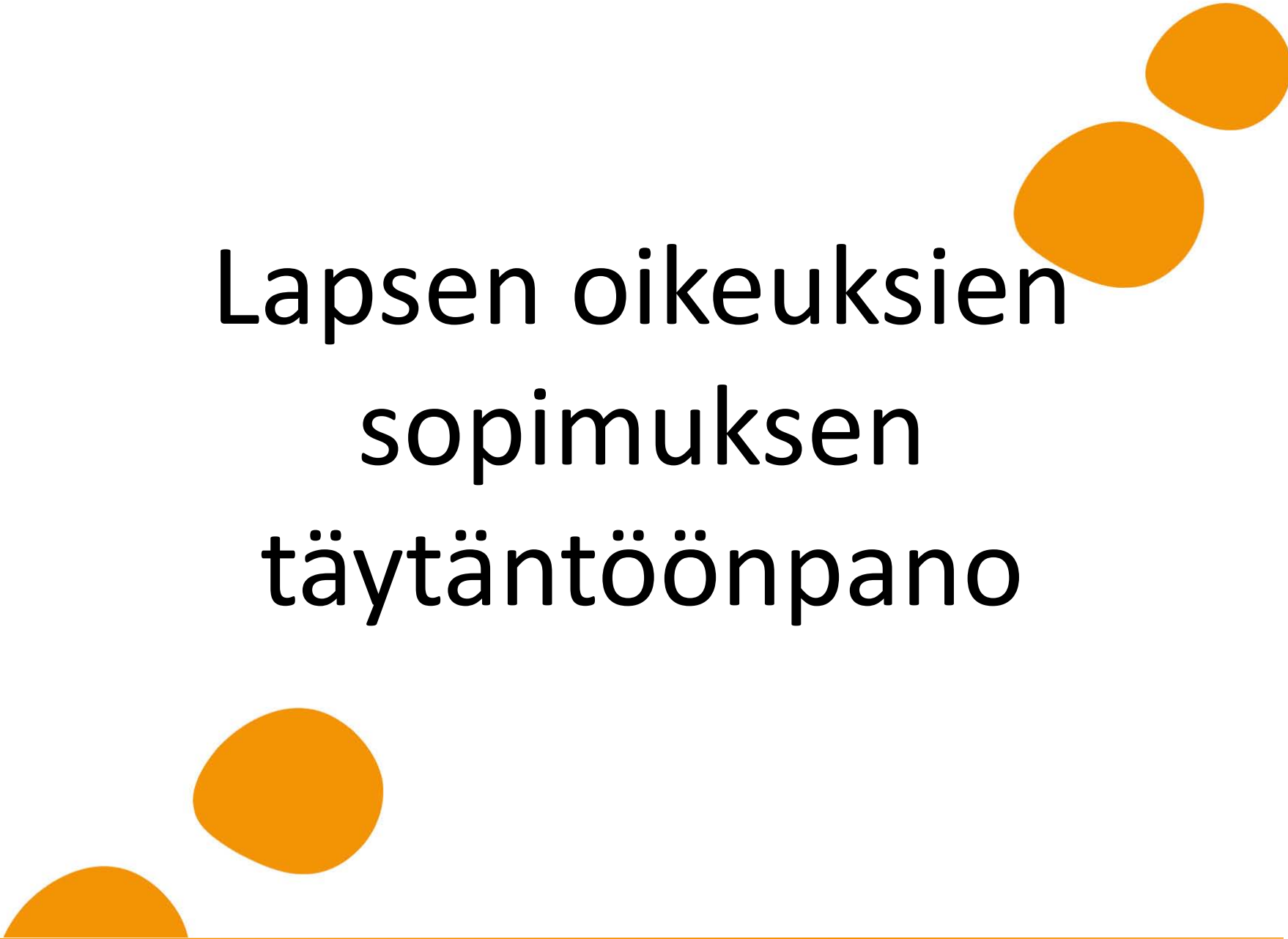
Erityisryhmät

- Pakolaislapsia koskevat oikeudet (10 ja 22 art)
 - Oikeus perheenyhdistämiseen
 - Pakolaislapsen asianmukainen suojelu ja humanitaarinen apu

Yleiskommentti 6: Treatment of unaccompanied and separeted children outside of their country of origin [CRC/GC/2005/6](#)

- Vähemmistöryhmään tai alkuperäiskansaa kuuluvalla lapsella on oikeus ryhmänsä kulttuuriin, uskontoon ja kieleen (30 art)

Yleiskommentti 11: Indigenous children and their rights under the Convention [CRC/C/GC/11](#)

Lapsen oikeuksien sopimuksen täytäntöönpano

Lapsen oikeuksien sopimuksen täytäntöönpano

- Sopimuksen voimaantullessa katsottiin lainsäädännön olevan ”hengeltään sopimuksen mukainen”
- Täytäntöönpanon tulisi kattaa
 - Lainsäädäntö
 - Hallinto
 - Lainkäyttö
 - Poliitikat
 - Yhteiskunnan menettelyt ja käytännöt

Lapsen oikeuksien sopimuksen täytäntöönpano

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen yleiset täytäntöönpanotoimenpiteet (4 art, 42 art ja 44 art 6 kohta)

Yleiskommentti nro 5, CRC/GC/2003/5

4 artikla

"Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tarpeellisiin **lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin ja muihin toimiin** tässä yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien toteuttamiseksi. Taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien toteuttamiseksi sopimusvaltiot ryhtyvät mahdollisimman täysimääräisesti tällaisiin toimiin käytettävissä olevien voimavarojensa mukaan ja tarvittaessa kansainvälisen yhteistyön puitteissa."

Lapsen oikeuksien sopimuksen täytäntöönpano

42 artikla

"Sopimusvaltiot sitoutuvat saattamaan yleissopimuksen periaatteet ja määräykset yleisesti niin aikuisten kuin lastenkin tietoon tarkoituksenmukaisesti ja aktiivisesti."

44 artikla 6. kohta

"Sopimusvaltiot julkistavat omat raporttinsa laajalti yleisölle omassa maassaan."

Lapsen oikeuksien sopimuksen täytäntöönpano

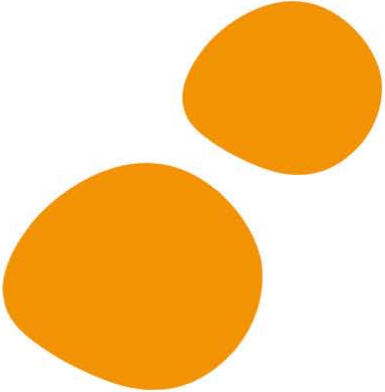
- Sopimus edellyttää määräaikaisraportointia suoritetuista toimenpiteistä, joilla yleissopimuksessa tunnustettuja oikeuksia pannaan täytäntöön ja näiden oikeuksien nauttimisessa tapahtuneesta edistymisestä (44 artikla 1. kohta)
 - viiden vuoden välein; Suomen viimeisin raportti annettu 2008
 - seuraava yhdistetty 5. ja 6. raportti annetaan 2017
 - määräaikaisraportoinnin perusteella YK:n lapsen oikeuksien komitea antaa suosituksensa – Suomen viimeisimmät suositukset 2011
- Täytäntöönpanossa ja sopimuksen tulkinnassa apuna lapsen oikeuksien komitean julkaisemat yleiskommentit

Lapsen oikeuksien sopimuksen täytäntöönpano

”Olennaista on varmistaa, että kansallinen lainsäädäntö on kokonaisuudessaan täysin yhteensopiva yleissopimuksen kanssa ja että yleissopimuksen periaatteita ja määräyksiä voidaan soveltaa suoraan ja ne voidaan panna asianmukaisesti täytäntöön.” CRC/GC/2003/5, kohta 1

Yleiset täytäntöönpanotoimenpiteet, mm.

- Koulutus, tiedottaminen, strategiat ja toimenpideohjelmat, toimivat rakenteet ja täytäntöönpanon koordinointi, valvonta, tehokkaat oikeussuojakeinot, tiedonkeruu ja analysointi sekä indikaattorien kehittäminen, lapsivaikutusten arviointi, lapsibudjetointi, riippumattomat ihmisoikeusinstituutiot

Lapsen oikeuksien komitean suosituksia Suomelle 2011

Lapsen oikeuksien komitean suosituksia Suomelle 2011 CRC/C/FIN/CO/4*

- **Aiempien suositusten täytäntöönpano**

- edellisiä suosituksia ei ole riittävästi otettu huomioon -> **tehostettava täytäntöönpanoa**
- erityisesti mainittu etniset vähemmistöjen ja maahanmuuttajalasten syrjintä, lasten mielipiteiden kunnioittaminen, turvapaikkaa hakevien lasten oikeudet, lasten siirtäminen pois laitoshoidosta sekä nuorten terveys

- **Lainsäädäntö**

- toteutettava kaikki tarvittavat toimet, joilla varmistetaan, että **lainsäädäntö ja hallinnolliset toimet vastaavat yleissopimuksen ja lisäpöytäkirjojen periaatteita ja määräyksiä**

Lapsen oikeuksien komitean suosituksia Suomelle 2011 CRC/C/FIN/CO/4*

- **Kansallinen toimintasuunnitelma**

- kattavan toimintapolitiikan ja toimintasuunnitelman kehittäminen yleissopimuksen täysimittaiseksi toimeenpanemiseksi
- toimintasuunnitelma sidottava alakohtaisiin, alueellisiin, kansallisiin ja kunnallisiin strategioihin ja talousarvioihin, jotta voidaan varmistaa suunnitelman täytäntöönpanemiseksi tarvittavien henkilöstö- ja taloudellisten sekä teknisten resurssien asianmukainen jakaminen

Lapsen oikeuksien komitean suosituksia Suomelle 2011 CRC/C/FIN/CO/4*

- **Riippumaton seuranta**

- lisättävä **yleistä tietoisuutta ja erityisesti lasten tietoisuutta kansallisten järjestelmien mahdollistamista eri valitusmenetelmistä** sekä tehostettava eduskunnan oikeusasiamiehen ja lapsiasiavaltuutetun yhteistyötä.

- **Resurssien myöntäminen kunnille lapsen oikeuksien toteuttamiseksi**

- määrärahojen tehokas **seuranta** ja asianmukaisen tason varmistaminen
- **lapsibudjetoinnin käyttöönotto**

Lapsen oikeuksien komitean suosituksia Suomelle 2011 CRC/C/FIN/CO/4*

- **Tietojen kokoaminen**

- kaikkia alle 18-vuotaita koskevan tiedon järjestelmällinen kokoaminen ja analysointi
- tietojen analysointi ja hyödyntäminen toimintapoliitikoissa ja -ohjelmissa

- **Tiedottaminen, valistus ja koulutus**

- sekä yleisen että lasten, perheiden ja lasten parissa työskentelevien ammattihenkilöiden tietoisuuden vahvistaminen
 - lapsen oikeuksien sopimus + muut kv. asiakirjat
 - kansallinen lainsäädäntö

Lähteitä

- YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentit
 - http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=5&DocTypeID=11
 - suomenkielisiä käännöksiä lapsiasiavaltuutetun verkkosivuilla <http://lapsiasia.fi/lapsen-oikeudet/komitean-yleiskommentit/>
- YK:n lapsen oikeuksien komitean suositukset Suomelle
 - <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=68142&nodeid=31460&contentlan=1&culture=fi-FI>
- Lapsen oikeuksien sopimuksen käsikirja, Unicef 2011 (toim. Inka Hetemäki)

Lapsiasiavaltuutettu viestii

Tilaa uutiskirje
uutiskirje.lapsiasia@sstviestinta.fi